

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT
LEUVEN

Een geïntegreerd en complementair onderwijs- en zorgaanbod voor kinderen en jongeren met ernstig of diep verstandelijke en meervoudige beperkingen

Bea Maes & Anneleen Penne

Inhoud

1. Doelgroep
2. Achtergrond en visie
3. Inhoudelijke vormgeving
4. Randvoorwaarden
5. Samenwerking Onderwijs – Welzijn

DOELGROEP

Kinderen en jongeren met 'ernstig of diep verstandelijke en meervoudige beperkingen'

- ernstig of diep verstandelijke beperkingen
- ernstige tekorten in sociaal aanpassingsgedrag
- ernstige tekorten op vlak van het sensorisch en/of motorisch functioneren

	Aantal	%
Semi-internaten VAPH	35/62	56.45
Internaten VAPH	21/60	35.00
MPI GO	3/17	17.65
Scholen BuBaO	46/198	23.23
Scholen BuSO	37/114	32.46

	School-gaand	Niet-school-gaand	Totaal	%
Semi-internaten VAPH (n=27)	191 (45.48%)	229 (54.52%)	420	22.33
Internaten VAPH (n=18)	215 (50.23%)	213 (49.77%)	428	22.75
Semi-internaten GO (n=1)	25	0	25	1.33
Internaten GO (n=2)	46	0	46	2.45
Scholen: externen (n=53)	962	-	962	51.14
Totaal	1439	442	1881	
%	76.50	23.50		100

Complexe noden

- 58.4% heeft een ontwikkelingsleeftijd < 12 maanden, 29.7% tussen 12 en 24 maanden en 11.9% tussen 24 en 30 maanden
- 46.2% kan niet stappen, 14.4% mits fysieke hulp van begeleider, 4.6% mits gebruik van hulpmiddelen, 34.8% zelfstandig
- 86.7% is niet zindelijk
- 20.5% krijgt sondevoeding, 54.7% eet mits fysieke hulp van begeleider, 24.8% eet zelfstandig eventueel met hulpmiddelen

- 7% is blind, 20.1% slechtziend
- 2% is doof, 3.5% slechthorend
- 18.5% heeft medische problemen die dagelijks zeer intensieve en/of zeer gespecialiseerde zorg vereisen, 27.4% heeft relatief vaak, vrij intensieve en/of relatief gespecialiseerde medische zorg nodig
- 20.5% heeft dagelijks en 7.7% wekelijks voorkomend probleemgedrag

(Maes, Penne, De Maeyer, & Vandevorst, 2008)

ACHTERGRONDEN

Omwille van de omvang en de complexiteit van de noden, de grote medische zorgnood en het lage ontwikkelingsniveau worden nog steeds vragen gesteld bij de betekenis van onderwijs voor deze doelgroep.

Nochtans stelt de Verklaring van Salamanca van de Unesco (1994):

- Ieder kind heeft een fundamenteel recht op onderwijs en moet in staat worden gesteld een acceptabel niveau van leren te bereiken en op peil te houden.
- Ieder kind heeft unieke eigenschappen, interesses, mogelijkheden en leerbehoeften.
- Opleidingen moeten ontworpen en onderwijsprogramma's ingevoerd, die rekening houden met deze eigenschappen en leerbehoeften.

VISIE – Advies VLOR

1. Alle kinderen en jongeren hebben **recht op onderwijs**, ook kinderen met ernstig of diep verstandelijke en meervoudige beperkingen
⇒ pleidooi voor afschaffing van 'vrijstelling van leerplicht'
2. Kinderen en jongeren met ernstig of diep verstandelijke en meervoudige beperkingen hebben **ontwikkelingsmogelijkheden** en moeten die mogelijkheden optimaal kunnen ontplooiën en benutten.

VISIE – Advies VLOR

3. Alle kinderen en jongeren met ernstig of diep verstandelijke en meervoudige beperkingen hebben recht op een **geïntegreerd en complementair onderwijs- en zorgaanbod**.
 - Ze hebben nood aan een totaalpakket waarin aspecten van onderwijs, medische zorg, paramedische behandeling en opvoeding geïntegreerd zijn. De onderlinge verhouding tussen deze aspecten kan doorheen de tijd variëren en interindividueel verschillen.
 - De sectoren Onderwijs en Welzijn hebben een gezamenlijke verantwoordelijkheid in het realiseren van dit aanbod.
 - Er kunnen zich omstandigheden voordoen waardoor deze kinderen en jongeren voor een lange of minder lange periode in een verzorgingscontext of thuis opgevangen worden.

INHOUDELIJKE VORMGEVING

1. Onderwijs aan kinderen en jongeren met ernstig of diep verstandelijke en meervoudige beperkingen is maatwerk.
2. Aan de doelgroep aangepaste curricula en leerlijnen zijn handige hulpmiddelen om ontwikkelingsgerichte doelen en leeractiviteiten te bepalen op diverse domeinen.
3. Leren en ontwikkelen bij kinderen en jongeren met ernstig of diep verstandelijke en meervoudige beperkingen is een sociaal-communicatief gebeuren dat plaatsvindt in een specifieke context.

1. Maatwerk

- grondige kennis en systematische beeldvorming van mogelijkheden, ondersteuningsnoden en interesses van elk kind zijn noodzakelijk om onderwijs daarop te kunnen afstemmen

- Mogelijkheden en beperkingen van de persoon op diverse domeinen
 - gezondheidstoestand
 - motoriek en waarneming
 - leermogelijkheden
 - betrokkenheid en alertheid
 - redzaamheid
 - emotioneel welbevinden
 - communicatie
 - relaties met andere mensen
 - activiteiten en interesses
 - ...

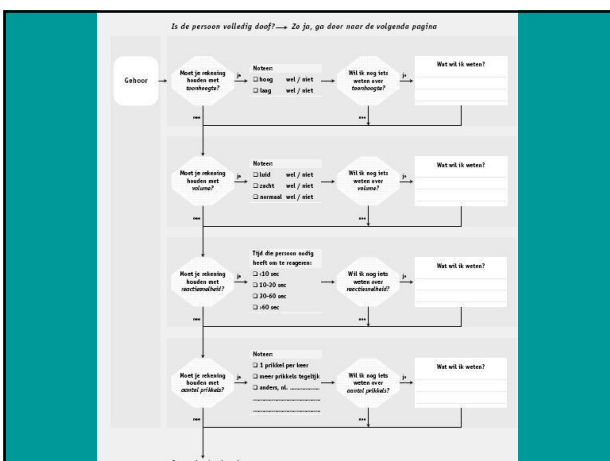
Factor	Ruwe score	Kwartiel-score	Zwak	Matig	Redelijk sterk	Sterk	Opbouw			Ondersteuning
							2	1	0	
F1 Actieve gerichtheid op de omgeving, mogelijkheden om gebeurtenissen, beelden en geluiden uit de omgeving te herkennen, en hierop kunnen reageren. Spiercontrole over functies die van belang zijn bij eten, drinken, en verzorgingsmomenten.	41	3	☐	☐	☒	☐	13	16	0	nvt
F2 Uiting geven aan gevoelens van ongenoegen en spanningen.	11	2	☐	☒	☐	☐	4	3	3	nvt
F3 Openstaan voor lichamelijk contact.	7	3	☐	☐	☒	☐	2	3	1	nvt
F4 Het kunnen uitvoeren van taakgerichte activiteiten en handelingen, en het kunnen begrijpen en overbrengen van concrete boodschappen.	3	2	☐	☒	☐	☐	1	1	2	nvt
F5 Het beheersen van basale motorische vaardigheden die de zelfstandigheid van een kind kunnen vergroten.	5	1	☒	☐	☐	☐	0	6	26	3v, 2f
F6 Het beheersen van basale motorische vaardigheden die de zelfstandigheid van een kind kunnen vergroten.	20	2	☐	☒	☐	☐	7	6	4	4f, 2fh
F7 Deelname aan groepsactiviteiten wanneer een begeleider het initiatief neemt.	8	3	☐	☐	☒	☐	4	0	1	-
F8 Deelname aan groepsactiviteiten waarbij het kind gericht is op anderen.	1	1	☒	☐	☐	☐	0	1	4	nvt
F9 Persoonlijke gerichtheid op de ander; contact zoeken en reageren op contact.	1	2	☐	☒	☐	☐	0	1	4	nvt
F10 Restcategorie, niet nader omschreven	7	3	☐	☐	☒	☐	2	3	4	nvt
F11 Restcategorie, niet nader omschreven	3	3	☐	☐	☒	☐	1	1	0	nvt

Inventarisatielijst kindkenmerken (Tadema & Vlaskamp, 2004)

Beeldvorming

Lijst voor het afstemmen van Activiteiten en Situaties op de mogelijkheden en voorkeuren van personen met ernstig verstandelijke en meervoudige beperkingen (LAS) (Tadema et al., 2005)

concreet en gedetailleerd: wat betekenen de mogelijkheden en voorkeuren van het kind voor zijn/haar functioneren en bijgevolg het aanbieden van (onderwijs)activiteiten?

2. Leerlijnen en curricula

- Op basis van de beeldvormingsfase individuele leer- en ontwikkelingsdoelen bepalen
- Verschillende benaderingen van curricula (Browder et al., 2004; Dymond & Orelove, 2001):
 - ontwikkelingsperspectief
 - functionele benadering
 - ecologische benadering
 - vakgerichte benadering

Leerlijnen en curricula

- Verschillende domeinen
 - cognitie, communicatie, sensorische en motorische vaardigheden, sociaal-emotionele ontwikkeling, spel, zelfredzaamheid, ...
- Verschillende uitgewerkte curricula
 - Vijfwijzer, Routes for Learning, The Elaborated 5-14 Curriculum...

De Vijf Wijzer

Curriculum IQ <35:

- Assessment:
 - persoonskenmerken en perspectief (gerelateerd aan opvoedingsprogramma Vlaskamp)
- Leerlijnen:
 - 5 domeinen: communicatie, sensomotoriek, zelfredzaamheid, sociaal-emotionele ontwikkeling, spelontwikkeling
- Beslissingsschema:
 - vanuit assesment komen tot goede keuze leerlijnen
- Lesactiviteitenkaarten:
 - bij alle uitgewerkte tussendoelen van de verschillende domeinen

Stamlijn Sensomotoriek

Leerlijnen voor leerlingen met een IQ tot 35

Niveau A	Niveau B
<p>Reikt ontzaglijke stimulatie op (aertraking, vibratie, smaken, muziek, licht)</p> <p>US luet: en ontzagprobleme</p> <p>Kijkt gericht enkele seconden naar een voorwerp of een gezicht in het midden van zijn blikveld</p> <p>Kijkt gericht enkele seconden naar een voorwerp of een gezicht aan de rand van zijn blikveld</p> <p>Volgt bewegingen die direct in het gezichtsveld komen</p> <p>Volgt bewegingen tot de middellijn</p> <p>Volgt een horizontale beweging (van voorwerp of persoon) vanuit het midden van het blikveld</p> <p>Reageert op nieuw contact met een (vertrouwde) volwassene</p> <p>Laet zich kalmen door lichamelijk contact</p> <p>Accepteert lichamelijke aanraking en bewegingen</p> <p>Accepteert ADL (baden, douchen, gezicht wassen, haren kammen, zich verdoemen, maas schoonmaken, aan- en uitkleden)</p> <p>Zaagt en sliet velleman</p> <p>Opent zijn mond als voedsel wordt aangeboden</p> <p>Zuigt vellebaar: voedsel op of sliet het door</p> <p>Traagt krachtig ongeacht met beide benen</p> <p>Draakt het hoofd opzij vanuit rugligging</p> <p>Beweegt het hoofd mee wanneer hij aan zijn armen wordt opgetrokken</p> <p>Tikt het hoofd een stukje op vanuit buikligging</p> <p>Draakt het hoofd opzij vanuit buikligging</p> <p>Vaht terug vanuit zijligging op de rug of buik</p> <p>Stuurt op de onderarmen in buikligging</p> <p>Tikt het hoofd een stukje op vanuit rugligging</p>	<p>Reageert op een bepaalde prikkel door het hoofd (of de ogen) te draaien</p> <p>Draakt hoofdlijnen richting een geluid dat vlakbij wordt gemaakt</p> <p>Volgt een verticale beweging (van voorwerp of persoon) vanuit het midden van het blikveld</p> <p>Volgt een bewegend voorwerp met de ogen van links naar rechts en kijkt het voorwerp na in de richting waarin het verdwijnt</p> <p>Merkt in een prikkelarme ruimte meerdere grote kleurige voorwerpen op binnen zijn totale blikveld</p> <p>Wisselt zijn blik van het ene voorwerp/persoon naar het andere</p> <p>Merkt personen op die door bewegen (zwaven) aandacht proberen te trekken</p> <p>Merkt bij een eenzijdig geluid een variatie op</p> <p>Herhaalt geluiden die hij zelf maakt</p> <p>Reageert op verschillen in smaken (zoet, zuur, zout en bitter)</p> <p>Reageert op verschillen in temperatuur (warm en koud) water/drinken</p> <p>Reageert op verschillen in temperatuur op de huid (water, aanraking)</p> <p>Reageert op verschillen in textuur (glad, hard, ruw, zacht)</p> <p>Stuurt actief op onderarmen vanuit buikligging</p> <p>Ruikt in en schouder op in buikligging, waarbij lichaamsgezicht op onderarmen rust</p> <p>Ruikt vanuit rugligging toe zijligging en terug</p> <p>Draakt de rug op als hij getrokken wordt in de zijhouding</p> <p>Zit met steun (ander houdt hem in zit)</p> <p>Heeft een goede controle over het neerleggen van het hoofd</p>

<http://www.lvc3.nl/page.php?id=201>

The Elaborated 5-14 Curriculum

Aanpassing van het nationale curriculum, Schotland

Leerlijnen met elk eigen doelstellingen:

- communicatie en taal
- begrip en betrokkenheid omgeving
- persoonlijke en sociale ontwikkeling
- functionele beweging
- expressieve kunsten
- religieuze en morele opvoeding

<http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/158403/0042919.pdf>

Curriculum Area: Communication and Language

STRAND 1	STEP 1	STEP 2	STEP 3
<p>Developing and sharing language</p> <p>Speaks in short 'I' sentences</p>	<p>● Responds to stimuli</p> <p>● Indicates their feelings</p> <p>● Links identity of facial expressions</p> <p>● Shows or imitates adults</p> <p>● Uses simple sentences</p>	<p>● Clings to known adults</p> <p>● Carries out simple tasks from familiar situations</p> <p>● Speaks eye contact</p>	<p>● Responds to stimuli</p> <p>● Carries out simple tasks from familiar situations</p> <p>● Speaks eye contact</p>
<p>Progression of Study</p>	<p>● Uses single words or short phrases to express needs</p> <p>● Indicates their feelings</p> <p>● Links identity of facial expressions</p> <p>● Shows or imitates adults</p> <p>● Uses simple sentences</p>	<p>● Clings to known adults</p> <p>● Carries out simple tasks from familiar situations</p> <p>● Speaks eye contact</p>	<p>● Responds to stimuli</p> <p>● Carries out simple tasks from familiar situations</p> <p>● Speaks eye contact</p>

Elaborated 5-14 Curriculum 3

Gebruik van leerlijnen

- Leerlijnen niet als een strikt lineair patroon opvatten.
- Leren niet enkel zien in termen van ontwikkelen van nieuwe vaardigheden, maar ook: uitbreiden bestaande vaardigheden, minder ondersteuning nodig hebben bij uitvoeren taak, meer betrokkenheid, vasthouden vaardigheden bij regressieve aandoeningen

MULTI

3. Leercontext

Onderzoek toont aan dat actieve betrokkenheid en leerprocessen van kinderen met ernstig of diep verstandelijke en meervoudige beperkingen samenhangen met een sociale en communicatieve leeromgeving.

Onderwijs is gericht op betekenisvolle en zelfbepalende participatie in persoonlijke interacties en activiteiten.

MULTI

Sociaal-communicatieve leeromgeving

Geloven in de (*leer*)mogelijkheden van kinderen en jongeren met ernstig of diep verstandelijke en meervoudige beperkingen

Tot stand brengen van *kwaliteitsvolle interacties* tussen leerkracht/therapeut en kind/jongere

- Sensitieve responsiviteit
- Aangepaste interactiestrategieën

MULTI

Sociaal-communicatieve leeromgeving

Kansen creëren voor *eigen inbreng en keuzes* van deze kinderen en jongeren

Bieden van *actieve en responsieve ondersteuning*

- verbale strategieën aanvullen met fysieke begeleiding en modellering
- aanpassen van het niveau van ondersteuning aan wat de persoon nodig heeft
- interesse en aandacht tonen terwijl de persoon betrokken is op een activiteit
- eigen initiatieven van persoon uitlokken en daar ook responsief op reageren

MULTI

Leercontext

- Het 'leren' inbedden in dagelijkse leefsituaties en in sociale en leeftijdsadequate situaties
- Multi-sensorische ruimtes
- Aangepast materiaal
 - schakelaars
 - ICT
 - ...

MULTI

Besluit

- Geïndividualiseerd plan met een beschrijving van
 - De kindkenmerken
 - De leer- en ontwikkelingsdoelen
 - De inhoud en de aard van de activiteiten
 - De begeleidings- en contextkenmerken
- Continu proces van plannen, uitvoeren, evalueren en bijsturen

MULTI

RANDVOORWAARDEN

- Personeel
- Infrastructuur
- Vervoer
- Partnerschap met ouders
- Kleine groepjes
- Flexibele organisatie

MULTI

SAMENWERKING Onderwijs – Welzijn - Andere

- Protocol tussen bevoegde Ministers van Onderwijs en Welzijn
- Convenant tussen organisaties met concrete afspraken over de aard en modaliteiten van de samenwerking
 - Wie welk aspect van het aanbod realiseert
 - Uitwisseling van personeel en andere personeelsmodaliteiten
 - Gezamenlijk en multidisciplinair teamoverleg met inbegrip van handelingsplanning
 - Gezamenlijk vormings- en nascholingsaanbod
 - Vastleggen van beslissingsbevoegdheden
 - ...

MULTI

SAMENWERKING Onderwijs – Welzijn - Andere

- Door gezamenlijke en flexibelere inzet van middelen vanuit Onderwijs en Welzijn bijdragen tot
 - verhoging van personele middelen en verbreding van kwalificaties van personeel
 - aangepast en geïndividualiseerd vervoer
 - aangepaste infrastructuur
- Één locatie (Onderwijs – Welzijn) of complementair op meerdere locaties
- Regionale beschikbaarheid van een geïntegreerd en complementair onderwijs- en zorgaanbod

MULTI

Voor meer informatie over onderwijs aan kinderen met EMB en de genoemde methodieken: zie www.multiplus.be

Voor het VLOR-advies: zie www.vlor.be